

Корольчук О.Л.

к. держ. упр,

докторант кафедри соціальної та гуманітарної політики

Національної академії державного управління при Президентові України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3336-3310>

УПРАВЛІННЯ ЗМІНАМИ ЯК ФАКТОР РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕЗИЛЬЄНТНОСТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

У статті проаналізовано проблему управління змінами як фактору розбудови національної резильєнтності в сучасних умовах глобалізаційних викликів. Обґрунтовано, що управління змінами в сучасних соціально-економічних умовах для будь-якої країни є стратегічним завданням на сучасному етапі. Доведено, що у контексті трансформаційних процесів до важливих питань, що потребують інтенсивних пошуків нових підходів та імплементації кращих вітчизняних та міжнародних практик, варто віднести і управління змінами на національному, регіональному та локальному рівнях. З одного боку, це обтяжено умовами політичної та соціально-економічної кризи, зовнішньої агресії, анексії та окупації частин української території. З іншого, мінливість зовнішнього середовища, що підтримується й загальносвітовою динамікою глобалізації, ускладнює завдання забезпечення адекватності реагування на надзвичайні ситуації, кількість яких зростає, а характер і наслідки постійно загострюються. Закцентовано увагу, що безпрецедентність наслідків криз спонукають до розвитку та актуалізують питання національної резильєнтності як концепту, який з позиції нових наукових та практичних підходів пояснює питання національної стійкості, стабільності та безпеки загалом. Досліджено, що термін «резильєнтність» вивчається різними науками у всьому світі. Українські вчені розглядають національну резильєнтність як здатність системи протистояти або відновлюватись після значних порушень від дії стресорів, надзвичайних ситуацій, що загрожують її адаптивним функціям, життєздатності або розвитку; соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя за змінних обставин; суспільства – протистояти викликам та кризам суспільного життя, вносячи зміни та адаптації з підтримкою основних цінностей суспільства та інститутів; розуміється як системоутворюючий компонент та фактор, що гарантує здатність підтримувати та збільшувати життєві параметри та функції системи на всіх стадіях циклічного розвитку під зовнішніми та внутрішніми впливами. Доведено, що сучасним показником успішності діяльності влади, урядів має бути адекватне вимірювання ступеня резильєнтності країни, нації, території або громад, що свідчитиме про здатність встояти перед кризами і продовжувати активно змінюватися та розвиватися.

Ключові слова: публічне управління, управління змінами, національна резильєнтність, глобалізаційні виклики

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна українська держава набуває нового досвіду публічного управління в умовах соціально-економічних і політичних змін, внутрішніх та зовнішніх чинників, у т.ч. військовою агресією на сході країни та «гібридною війною», що впливають на становлення і розвиток України. Управління змінами в сучасних соціально-економічних умовах для будь-якої країни є стратегічним завданням, особливо враховуючи той факт, що наша країна на світовій арені постійно відчуває жорсткий тиск щодо прийняття управлінських рішень. Крім того, розширюються спектр і масш-

таби нових викликів, як-то: розвиток технологій, загострення екологічних та соціальних проблем, зміни у міжнародному русі капіталу тощо. Це потребує пошуку сучасних ефективних способів вирішення нових проблем на основі стратегій розвитку країни [1, с. 15].

Зважаючи на тенденції останніх років, у світовому розвитку почала проявлятися системна криза, на яку вплинули масштабні проблеми, зокрема світова фінансова та міграційна кризи, терористичні загрози, безпекові виклики у Східноєвропейському регіоні у зв'язку з агресією РФ тощо. Загальновідомі тенденції розвитку світу

мають беззаперечний вплив й на розвиток України, трансформуючи внутрішню і зовнішню політику, соціогуманітарну сферу, економіку та безпеку, впливаючи на динаміку її розвитку.

Гальмування інституційних процесів та неможливість подальшого поглиблення інтеграції змушує провідні держави світу шукати можливості подолання кризових явищ та розробляти нову глобальну стратегію розвитку, яка б дозволяла ефективно реагувати на виклики, що постійно виникають у глобалізованому світі [2, с. 70-71].

Сучасні загрози еволюціонують із неймовірною швидкістю. Відтак і реакція має бути відповідною. Україна має унікальний досвід, адже 5 років безперервних гібридних атак неабияк загартували вітчизняний “імунітет”. Однак для того, щоб стійкість не залишалася спонтанною і реактивною, маємо створити далекоглядну систему захисту на стратегічному рівні [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти стійкості в системі публічного управління розглянуто у вітчизняних наукових доробках А.Бойко, М.Білінської, В.Голубь, О.Корольчук, О.Кондратенка, М.Орел, О.Резнікової, О.Хамініча та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У контексті трансформаційних процесів до важливих питань, що потребують інтенсивних пошуків нових підходів та імплементації кращих вітчизняних та міжнародних практик, можна віднести і управління змінами на національному, регіональному та локальному рівнях. З одного боку, це обтяжено умовами політичної та соціально-економічної кризи, зовнішньої агресії, анексії та окупації частин української території. З іншого, мінливість зовнішнього середовища, що підтримується й загальносвітовою динамікою глобалізації, ускладнює завдання забезпечення адекватності реагування на надзвичайні ситуації, кількість яких зростає, а характер і наслідки постійно загострюються.

Метою статті є здійснення аналізу проблем управління змінами в системі публічного управління у сучасних умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток глобалізації, інформатизації обтяжений сьогодні глобальними проблемами, пов’язаними з надзвичайними ситуаціями, нездатністю міжнародних організацій забезпечити глобальний мир, з природними та техногенними катастрофами – пожежами, повенями, цунами, землетрусами, поширенням нових смертельних вірусів та

бактерій. Сучасні кризи наносять безпрецедентні збитки, особливо вражаючи найпотужніший потенціал країн і націй – людей.

Водночас, невпинно зростає кількість випадків поєднаних ризиків та загроз, що формують комплексні впливи, наприклад, негативні зміни клімату та природних ресурсів з ризиками економічної, екологічної, національної безпеки. Такі тенденції підтверджуються, опублікованими National Intelligence Council [4].

Глобальними трендами ключових впливів на розвиток людства:

1. Життя багатих стане довшим, життя бідних – коротшим. Кількість населення працездатного віку скорочується в розвинених країнах, але зростає в бідніших країнах, стимулюючи економічне зростання, зайнятість та урбанізацію, але не підвищуючи добробут населення, відтак, зумовлює посилення міграції. Тому критично важливим як для розвинених, так і для країн, що розвиваються, постане навчання протягом всього життя для соціалізації й подовженої економічної активності;

2. Прогнозується слабке економічне зростання, потужні економіки світу відчуватимуть брак робочої сили разом із зниженням показників продуктивності, але із значним борговим тягарем, зниженням попиту та невизначеностями глобалізації;

3. Технології прискорять прогрес, але породжуватимуть розриви – стимулюючи зміни і створюючи нові можливості, примусить робити вибір між перемогами, здобутками і втратами. Автоматизація і штучний інтелект змінюватимуть індустріальні потужності швидше, ніж економіка зможе до них пристосуватись, що призведе до вивільнення робочої сили та обмеження залучення у виробничий процес країн, що розвиваються. Біотехнології, такі, як модифікація генома, революціонизуватимуть медицину, але матимуть моральні наслідки;

4. Нові ідеї та ідентифікація спонукатимуть хвилі ексклюзії (уособлення), а зростання глобальних зв’язків на тлі слабкого економічного зростання призведуть до напруги всередині та між спільнотами і державами. Підвищиться рівень впливу релігій, що конкуруватиме з впливом державних інституцій. Гендерні питання залишатимуться актуальними: підвищуватиметься статус жінок і їх лідерських ролей, однак нерівність зберігатиметься і надалі;

5. публічне управління ставатиме все складнішим, що вимагатиме від урядів забезпечення індивідуальної і колективної безпеки, добробуту,

якісних публічних послуг. Разом з тим, зменшення доходів, недовіра до влади, поляризація суспільства та наростаючий перелік невідкладних проблем в навколишньому середовищі, стануть актуальними питаннями для вирішення;

6. Змінюватиметься й надалі природа політичних конфліктів. Ризик виникнення конфліктів посиляться, поширяться терористичні атаки, загрози втрати державності для слабких в політичному сенсі держав, поширяться летальні озброєння;

7. У зоні особливої уваги будуть сконцентровані й питання щодо змін клімату та виклики і загрози, які вони продукуватимуть для оточуючого середовища, для здоров'я людей. Кількість природних і техногенних катастроф та їх довготермінові комплексні наслідки потребуватимуть колективних зусиль людства. Екстремальні погодні явища, брак питної води, ерозії ґрунтів та, як наслідок, брак харчів призведуть до руйнування середовищ проживання людей, неконтрольованої міграції, насильства і воєн, спалахів інфекційних захворювань – епідемій, пандемій [4].

З іншого боку, треба відмітити, що домінантою умов сучасного розвитку країн та людей у світі є інформаційне суспільство, де динамічність, стрімкість, перманентність удосконалень та швидкість втілень інформаційно-комунікативної складової у всіх сферах життєдіяльності держав та людей потребує окремої уваги.

Досить активно розвивається віртуалізація значної частини суспільних відносин, що також прискорила пандемія COVID-19, як публічні он-лайн послуги, е-комерція, дистанційне навчання. Інтенсифікувалися транскордонні інформаційні потоки, поширились різноманітні способи і засоби інформаційного обміну, що практично не контролюються державою. За цих умов набувають поширення нові – інформаційні загрози, що вимагають від держав негайного реагування й застосування нестандартних заходів і рішень. В зв'язку з цим, пріоритетним питанням «порядку денного» на міжнародному, регіональному та національному рівнях стає й інформаційна безпека [5, с. 75].

Сучасна глобалізація є багатогранною, втручаючись як у економіку країн, так і у культурний, науковий, соціальний їх розвиток. Вона посилює вплив різних суб'єктів (міжнаціональні організації у т.ч.), перерозподіливши ролі та функції у глобальних політичних відносинах; провокує зростання дисбалансу, неоднорідності, розривів економічного розвитку. Глобалізація на різних рівнях охоплює різні країни, вигоду приносить

меншості, а більшості країн – тяжкі трансформації, відштовхуючи їх на периферію, провокуючи конфлікти, посилюючи нерівності та соціальні проблеми. Процес глобалізації, розмиваючи кордони країн з одного боку, з іншого – мотивує країни відстоювати своє право на самовизнання, створення своєї держави. Відбувається двосторонній процес: фрагментарність і глобалізація, регіоналізація та інтеграція, що вимагають від сучасних держав бути готовими та гнучкими до сучасних реалій, що швидко змінюються.

Безпрецедентність наслідків криз спонукають до розвитку та актуалізують питання національної резильєнтності як концепту, який з позиції нових наукових та практичних підходів пояснює питання національної стійкості, стабільності та безпеки загалом. На даний час не існує єдиного трактування сутності терміну національної резильєнтності, що пов'язано з низкою причин, зокрема: 1) відносно нетривалим часом вивчення; 2) досліджується в різних галузях науки, 3) вивчається у різних векторах, відповідно, виокремлюючи різні предмети та об'єкти дослідження тощо.

Сам термін «резильєнтність» походить від англійського «resilience». Першими звернули увагу на наукове поняття фізики та психологи. Так, наприклад, у психології резильєнтність визначається як інтегративна якість особистості, що формує стійкість до стресу та визначає здатність людини швидко відновлюватись після несприятливих або загрозливих подій [6, с. 161].

Загальновідомий термін резильєнтність вивчається різними науками у всьому світі. Українські вчені розглядають національну резильєнтність як:

1) здатність системи протистояти або відновлюватись після значних порушень від дії стресорів, надзвичайних ситуацій, що загрожують її адаптивним функціям, життєздатності або розвитку; соціальної системи будувати нормальне, повноцінне життя за змінних обставин; суспільства – протистояти викликам та кризам суспільного життя, вносячи зміни та адаптації з підтримкою основних цінностей суспільства та інститутів;

2) системоутворюючий компонент та фактор, що гарантує здатність підтримувати та збільшувати життєві параметри та функції системи на всіх стадіях циклічного розвитку під зовнішніми та внутрішніми впливами.

Практична цінність резильєнтності у тому, що, розуміючи відповідні принципи і правила, можна посилити здатність різних об'єктів та систем *виживати* (в широкому значенні) в складних і незвичних умовах. До того ж, її розбудова в різних

сферах дає змогу не лише протидіяти та перемагати, а й вистояти з меншими втратами у випадках, коли загрози й кризи мають довготривалий характер або є неминучими чи неподоланими повною мірою. У суспільному або безпековому вимірі йдеться про застосування спеціальних механізмів, які дозволяють абсорбувати загрози, адаптуватися до їхньої дії, зберегти основні цінності/функції, але потребують певних змін у роботі об'єкта/системи. У системі суспільних відносин, особливо на національному рівні, такі механізми є складнішими, залежать від історичних, культурних та інших особливостей розвитку країни [7].

Оскільки кризи порушують стабільність розвитку, безпеки будь-якої країни світу, їх гібридність є особливо небезпечною для держав і суспільства, зокрема щодо складності їх виявлення, профілактики та подолання, та вимагає значних витрат фінансових, технічних і людських ресурсів.

Високий рівень невизначеності актуалізують питання забезпечення резильєнтності – складного завдання, що потребує застосування нових підходів та стимулюють розвивати нові, більш адаптовані до реалій сьогодення стратегії розвитку.

Сучасна необхідність змін вписується у концепцію “лімінальності”, що активно використовується в сучасних соціальних і гуманітарних наукових дослідженнях – допомагає розуміти, що будь-яка важлива подія, особливо небезпека, загроза, ефективно трансформує спосіб буття залучених до неї людей. Такий концепт підтверджує актуальність та необхідність розроблення нових методологічно обґрунтованих концептуальних підходів до проблем управління змінами.

Аналізуючи сучасні стратегії безпеки та стійкості в умовах глобалізаційних викликів, науковці спираються на теорії суспільного розвитку, що довели свою релевантність в сучасних науковому дискурсі та соціальних практиках, та виділяють найбільш значимі фактори – виклики для індивіда та суспільства:

1. сучасний світ – кризовий світ, суспільство сьогодні – суспільство ризиків і небезпек;
2. національні суспільства трансформуються в напрямі до глобальної цілісності;
3. інформаціоналізм – інформаційний вплив або нові емоційні відносини, як і війна, революція або значна економічна криза, змінюють сьогодні життя всіх тих, хто в це залучений – це новий спосіб цивілізаційного розвитку;

4. “плинна сучасність”, характеристика даного періоду, – коли в суспільних процесах та сфері безпеки починає домінувати логіка розвитку мереж, втрачається стабільність ієрархічних структур, зміни стають швидкими, перманентними, непередбачуваними.

5. для забезпечення високого рівня національної безпеки треба осмислювати і приймати управлінські рішення швидко в умовах постійних конфліктів і стрімких змін – суспільство стає рефлексивним [8, с. 59].

Вагомим ризиком для України також залишається невпинне зростання вразливості найціннішого потенціалу – людей, що безумовно стимулює потребу в продуманій, виваженій, науково обґрунтованій стратегії попередження, забезпечення готовності та своєчасного адекватного реагування країни (окремих її територій) на кризи з метою ефективного відновлення та продуктивного безперервного розвитку.

Висновки. Сьогодні вже є якісні напрацювання щодо управління змінами в різних країнах світу – розроблено набори політик, практик та рішень, спеціальні дані, інформаційне забезпечення та супровід, налагодженні координація та співпраця структур, органів, організацій, територій. Враховується якісний розвиток соціального капіталу, соціальної справедливості та інформаційно-комунікаційних механізмів; продуктивного партнерства громадян, організацій, представників влади, державних інституцій тощо. Важливим вважається стабільність покращення взаємозв'язків шляхом взаємодії, співпраці та зміцнення довіри – основних блоків для побудови кращих структур соціальної підтримки, сприяння соціальної єдності та поліпшення спільного розуміння засобів захисту, що покращують благоустрій країн, націй як в повсякденній рутині, так у період настання криз.

З іншого боку, сучасним показником успішності діяльності влади, урядів має бути адекватне вимірювання ступеня резильєнтності країни, нації, територій або громад, що свідчитиме про здатність встояти перед кризами і продовжувати активно розвиватися. Успішні держави майбутнього вже сьогодні інвестують у відносини, інфраструктуру та знання для якісного управління змінами та стійкості до дії криз будь-якого характеру та у будь-якій сфері життєдіяльності.

Список літератури:

1. Sokolova L. V. Scientific and Methodical Support for Enterprise's Competitiveness Increase under Conditions of Marketing Orientation / L. V. Sokolova, G. M. Veriasova, O. Y. Sokolov. Slovak international scientific journal. Bratislava, Slovakia. 2018. № 16. VOL. 1. С. 15-17.

2. Пристайко В. В. Напрями забезпечення воєнної безпеки України в умовах глобалізаційних викликів. Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів : матеріали щоріч. всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 24 трав. 2019 р.) : у 5 т. / за заг. ред. А. П. Савкова, М. М. Білинської, О. М. Петрос. Київ : НАДУ, 2019. Т. 3. 124 с.

3. Розбудова системи національної стійкості: розпочалися консультації з Групою експертів НАТО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochalisya-konsultaciyi-z-grupoyu-ekspertiv-nato-iz-rozbudovi-sistemi-nacionalnoyi-stijkosti>.

4. Global trends and Key implications thorough 2035. URL : <https://www.dni.gov/files/documents/nic/GT-Full-Report.pdf>

5. Актуальні питання діяльності суб'єктів господарювання в умовах пандемії COVID-19 : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 лют. 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. 348 с.

6. Хамініч О. М. Резильєнтність: життєстійкість, життєздатність або резильєнтність. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. "Психологічні науки"*. 2016. Вип. 6 (2). С. 160-165.

7. Резнікова О. Що саме ми розбудовуємо, говорячи про національну стійкість? URL: https://www.dt.ua/internal/scho-same-mi-rozbudovuyemo-govoryachi-pro-nacionalnu-stiykist-318005_.html

8. Соціально-політичні проблеми сучасності: V Всеукраїнська наукова конференція студентів і молодих вчених: тези доповідей, Дніпро, 20 березня 2020 р. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. 136 с.

Korolchuk O.L. Change management as a factor in the development of the national resilience in the contemporary conditions of globalization challenges

The article analyzes the problem of change management as a factor in building national resilience in the current context of globalization challenges. It is substantiated that change management in modern socio-economic conditions for any country is a strategic task at the present stage. It is proved that in the context of transformation processes, important issues that require intensive search for new approaches and implementation of best domestic and international practices include change management at the national, regional and local levels. On the one hand, it is burdened by the conditions of political and socio-economic crisis, external aggression, annexation and occupation of parts of Ukrainian territory. On the other hand, the variability of the external environment, supported by the global dynamics of globalization, complicates the task of ensuring the adequacy of the response to emergencies, the number of which is growing, and the nature and consequences are constantly exacerbated. It is emphasized that the unprecedented consequences of crises encourage the development and actualization of the issue of national resilience as a concept that from the standpoint of new scientific and practical approaches explains the issues of national stability, stability and security in general. It has been studied that the term "resilience" is studied by various sciences around the world. Ukrainian scientists consider national resilience as the ability of a system to resist or recover from significant disturbances from stressors, emergencies that threaten its adaptive functions, viability or development; social system to build a normal, full life under changing circumstances; society – to face the challenges and crises of public life, making changes and adaptations in support of the basic values of society and institutions; is understood as a system-forming component and a factor that guarantees the ability to maintain and increase the vital parameters and functions of the system at all stages of cyclical development under external and internal influences. It has been proven that a modern indicator of the success of government, governments should be an adequate measurement of the degree of resilience of the country, nation, territory or community, which will indicate the ability to withstand crises and continue to develop.

Key words: public administration, change management national resilience, globalization challenges.